THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 212
Winnipeg — Manitoba

שמעון דובנאָוו

(צו זיין 70טן געבורטס־טאג דאָס חשנה 24טן סעפטעמבער, 1930)

(ספּעציעל פאַר ד. א. ו. דורך אינטע)
פון א. מענעס

געבוירן אין מסטיסלאוו, מאהילעווער גוב., אין איש השנה, 1860. איז אויפגעוואַכסן געווארן ביים זיידן, רב'נעצין דובנאוו, וואו ער האט ביז 13 יאָר באקומען א טראַדיציאָנאל אידישע דערציאונג. דאן זיך אויך געגומען לערנען וועלטלאכע לימודים אין צו 16 יאָר געענדיקט די אַרטיקע שול אין מסטיסלאוו. אין דאן אַרויבערגעפאָרן קיין ווילנע, אנהויב 80טער יאָרן זיך באַר וועצט אין אַדעס. אין יאָר 1906 פאַרט דובנאוו אריבער קיין פעטערבורג, וואו ער פאַרבלייבט ביז צום יאָר 1921. נאָך זיין פאַרלאָזן רוסלאַנד אין יאָר 1921 באַוועגט זיך דובנאוו אין בערלין, וואו ער וואוינט ביז צום היינטיקן טאָג.

זיין ערשטע ליטעראַרישע אַרבעט "די חויפט מאַטעריאַלן פון דער געשיכטע פון אייראָפּע" איז געווען נעדרוקט אין דער דעמאָלדיקן רוסישן זשורנאל "רוסקי יעזיעריי" (1881). זינט 1882 געווארן א שטענדיקער מיטאַרבעטער פון "וואַסכאַד" וואו ער האט פאַרעפנטלאַכט א רייע היסטאָרישע אַרבעטן איבער די אידישע סעקט מאַנטשיע באַוועגונגען אין 17טן און 18טן יאָרהונדערט, ווי די שבתי צבי באַוועגונגן, פראַנקיזם אין באַזונדערט חסידות. אין זיין אַרבעט איבער דער חסידישער באַוועגונג, געשריבן אויף גרונד פון א וועדטפּוילן האַנטשריפטלאַכן מאַטעריאַל, פירט דובנאוו אויס די חויפּט־מאָמענטן אין דער געשיכטע פון דער גרויסער רעליגיעזער מלחמה צווישן חסידים און מתנגדים פון סוף 18טן יאָרהונדערט.

דובנאוו האט א חוץ דעם פאַרעפנטלאַכט א רייע וויכטיקע אויספאַרשונגען אין בער דער געשיכטע פון די אידן אין פּוילן אין אין רוסלאַנד א באַזונדערן ווערט האָבן זיינע אַפּהאַנדלונגען איבער דעם "וועד אַרבע ארצות".

נעבן זיין דיין וויסנשאַפטלאַכער פאַרשונג אַרבעט האט דובנאוו זייער פיל געטאָן, כדי צו פאַראינטערעסירן די ברייט טערע אידישע עפנטלאַכקייט מיט די פראַבלעמען און אויפגאַבן פון דער גע־שיכטע פון די אידן אין רוסלאַנד און אין פּוילן, א געביט וועלכעס איז ביז דאן גע־ווען כמעט נור ניט באַאַרבעט. צו דעם צוועק האט ער פאַרעפנטלאַכט א בראָ־שור "וועגן שטודירן די געשיכטע פון רו־סישע אידן און וועגן גרינדן א רוסיש־אי־דישע היסטאָרישע געזעלשאַפט" און אַן אויפרוף וועגן דער נויטווענדיקייט צו זאַמלען היסטאָרישע מאַטעריאַלן אויף די ערטער (דער דאָזיקער אויפרוף איז אויך אַרויס אין העבראַיאַיש אונטער דער נחשפה ונחקרה). דער אויפרוף האט פאַר יענער צייט געהאַט א גרויסן דערפאָלג און אויפ'ן גרונט פון די צוגעשיקטע זייער וויכטיקע מאַטעריאַלן האט ער אין די יאָר רען 95-1893 פאַרעפנטלאַכט א רייע "היסטאָרישע מיטטיילונגען" און "וואַס־כאַד." פון יענעם פעריאָד איז נאָך א חוץ דעם ווערט דערמאָנט צו ווערן זיין גע־שיכטס־פילאָזאָפישע שטודיע וואָס איז אויסגעם די אידישע געשיכטע ("וואַסכאַד", 1893), וועלכע איז שפּעטער אויך איבער־געזעצט געווארן אין דייטש און ענגליש.

פון דער געשיכטע פון אידן אין מזרח אייראָפּע גייט דובנאוו אריבער צו דער אַלי־געמיינער געשיכטע פון אידישע פאָלק. זיין ערשטער פּראָבע, די צווייבענדיקע "נע־שיכטע פון אידישע פאָלק" (צוערשט אַרויס אין דייטש און אין טייל־ווייז שוין איבערגעזעצט אין אידיש, העבראַיאַיש און נאָך אַנדערע שפּראַכן) וועלכע האט אין דער מערב אייראָפּיאַישער וויסנשאַפט־לאַכער וועלט געפינען דעם שטאַרקסטן אָפּקלאַנג און וואָס שטעלט אים אין איין שורה מיט די גרעסטע אידישע היסטאָרי־ער. זינט גרעץ האָט די אידישע היסטאָ־רישע ליטעראַטור ניט צו פאַרצייכענען קיין איין איינציקע אַרבעט, וואָס זאָל זיך קאָנען פאַרגלייכן מיט איר פאַרנעם און אויר וויכטיקן מיט דער "אַלגעמיינער געשיכטע פון אידישן פאָלק" פון ש. דובנאוו.

זיין אַנטוויקלונגס־גאַנג אלס היסטאָרי־קער שילדערט אונז דובנאוו אין דעם אַריינפיר צו זיין געשיכטע בוך הלשון: "כ'איז געווען א צייט, ווען איך האָב אויך פעסט געגלייבט אין די אלגעמיינע אַנגענו־מענע "אַקס־אַמען". פון די ערשטע טרוס פון מיין וויסנשאַפטלאַכער אַרבעט, האָב איך געגומען זוכן א סינטעז אין דער אַר־דישער־געשיכטע, אין זוכנדיק דעם דאָזיקן סינטעז בין איך דורכגעגאַנגען אַלע פעריאָד דערמאָנט פאַוויסן פון היסטאָרישן גע־פאָנק. מיין ערשטער יוגנטלאַכער דעביוט (די חויפּט־מאָמענטן אין דער אַנטוויק־לונגס־געשיכטע פון כ'ם אידישן געדאַנק), וואָס איז באַפאַרבט מיט א בולט'ער רע־ליגיעז רעפאָרמיסישער טענדענץ, אין גע־ווען א פּראָבע אַנצווענדן דעם טעאָלאָגישן מעטאָד אויף דער לינקער זייט, אין א גאַנצער ריי ווייטערדיקע אַרבעטן, אין וועלכע כ'לאָזט זיך שוין מערקן דער פאַר־לאַנג צו סעקולאַריזירן די אידישע היס־טאָריאָגראַפיע, האָב איך זיך נאָך אַלץ ניט געקאָנט באַפרייען פון די אידעאָלאָגישע אַנשויאונגען פון צוג'ס און גרעץ'ס שול. מיין גאַנצער נאָוואַטאָרישער אויפטו איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס כ'האָב גע־פּרוּווט אַריינצודרינגען א נאַציאָנאַל סאָ־ציאַלע פראַגראַם אין די פריערדיקע ראַמען פון דער אידייען געשיכטע. ערשט נאָך א לאַנגיאָריקער אַרבעט איבער דער אַלגעמיי־נער אידישער געשיכטע, לויט די קוועלן, וועלן מיר איז שוין אַליין אויסגעקומען זי צו שרייבן, ווי די געשיכטע פון א פאָלק, אין ניט פון א ליטעראַטור — ערשט דאַר־מאַלט זיינען פאַר מיר אַלץ בולט'ער גע־וואָרן די חסרונות פון די אַלטע מעטאָדן". דובנאוו שטעלט אַנטקעגן דעם טעאָלאָגישן קוק אויף דער אידישער געשיכטע פון די פריערדיקע און אויך צום גרעסטן טייל היינטיקע מערב אייראָפּייאַישע אידישע היסטאָריקער דעם סאָציאָלאָגישן מעטאָד. "דאָס פאָלק האָט אין משך פון יאָר־טויזנ־טער ניט נאָר נעדענקט נאָר געלעבט", נאָר עס האָט אויך, ביי דיי פאַרשיידענע באַ־דינגונגען, געבויט זיין לעבן ווי א באַזונ־דערער סאָציאַלער אָרגאַניזם". . . . "דער יודאַאיזם ווערט געפּורעמט לויט דער סאָ־ציאַלער עקזיסטענץ פון פאָלק אַבער ניט פאַרקערט".

אין ענלאַכע אַנטוויקלונג האָט דובנאוו אויך דורכגעמאַכט אַלס פּובליציסט און פאָלקסיקער. אַנהויב 80ער יאָרן טרעט ער אויף אַלס קעמפער פאַר'ן "אַבסאָלוטן ראַ־ציאָנאַליזם" און קאָסמאָפּאָליטיזם. דיאַ־דען זיינען לויט זיין מיינונג ניט קיין נאַ־ציע נאָר א רעליגיעזע עדה. ער באַקעמפט אויף דעם שאַרפסטן אופן דעם חדר, די רב'נישע אידישקייט און פאַרערט די דורכ־פירונג פון רעליגיעזע רעפאָרמעס. סוף 80ער און אַנהויב 90ער יאָרן גייט דובנ־נאוו אריבער צו א מאַדערנער היסטאָרי־שער אויפפאַסונג פון אידענטס. די נאַציאָ־נאַלע אידייע פאַרנעמט דעם אָרט פון'ם פריערדיקן ראַציאָנאַליסטישן קאָסמאָפּאָלי־

פעסט., 1930.

וואָס שטעלט מיט זיך פאַר די איד. וועלטלאַכע שול

פון פ. זאַלף

וועגן מיר ווילן אָפּשאַצן דעם ווערט פון א זאַך, וואָס'איז אין דער עקזיסטענץ, זייט־נען מיר זיך נוחג א בליק צו טאָג אויף צוריק, אין דער פאַרגאַנגענהייט. פון וואָ־נען די קעגנוואַרט ציט איר יניקה. ווייל ניט אַלעמאָל איז אונז לייכט אָפּצושאַצן, אָפּצואיוועגן דאָס, וואָס איז נאָך מיט אונז, דאָס וואָס לעבט אין אונז און אַרום אונז. פאַרוואָס אין צוליב וואָס טוען מיר עס אַזוי, זיינען פאַראַן א סך טעמים, אויף וועלכע עס קומט זיך דאָ איצט ניט אָפּצו־שטעלן.

די אידישע וועלטלאַכע שול, — וואָס שטעלט זי אָפּ מיט זיך אויב איצט אַ אידישן לעבן? כדי צו נעבן א ריכטיקע, אומפּאַרטייאַישע אָפּשאַצונג פון דער אי־דישער שול, אַרע אויפסטוע, דערגרייכנ־נען, איר וויכטיקן אויף דעם נאַציאָנאַלן רעסוון, סאָציאַלן און נאַציאָנאַלן נעראַנג, קענען מיר דאָס טאָג בלויז מיט דעם, וואָס מיר וועלן וואַרפן א בליק אין אונזער פאַר־גאַנגענהייט, זיך ווענדן צו דער געשיכטע, וואָס פאַר דער שול.

ווי האָט אויסגעקוקט דאָס אידישע לעבן צוריק מיט א פאַר צענדליק יאָר? ווי האָט געוואַכסן אונז גערייגקט אונזער אידישע אינטעריגענץ? אונזער שטודירנ־דיקע יוגנט? אין א. וו.

מיט וואָס אַנדערש קאָנען מיר באַצייר־כענען אָט יענע פאַראַנגענע 2-3 צענדליק יאָר אויב ניט מיט די אויסדרוק: כאַאָס, מיש־מאַש, חלומות, שוואונג און אַפּאַטיע, גלויבן און אַפּיקורסות, נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, סאָציאַליזם און ראַ־צ'יע, אויפשטיג און ברעכן, געוואַלד און פּלוג, אין א דור מיט אונטערגעהאַק־טע פּלוג, א דור מיט פאַרריוועגע קעפּ, אין א דור מיט פאַר'אַבל'טע קעפּ; קיין גאַנצקייט, קיין עפּסקייט. קיין איינ־הייטלאַכקייט. ווען די אידישע שול און לעבן מיט לעבן צו ווען ציט וואָרט זי סיי ווי ניט געווען קיין ברקיטאַ ווייל צו וואַקרייק איז געווען דער באַרז. עס וואָלט מיינלא צעטרייסלט און צעשטערט געווארן, איידער ס'וואָלט עפּעס געשאַפן געווארן.

האָט אָבער די געשיכטע דאָך געוואָלט, אַז די אידישע שול זאָל אויפקומען און ווערן א פאַקטאָר אין דעם היינטיקן אי־דישן לעבן, האָט זי, די געשיכטע אַליין — פריער צוגעגרייט דעם געוונטן באַרן פאַר דעם, דערמיט, וואָס זי האָט אויסגערייכן א געוויסע צאָל פון דער אידישער אינטע־ריגענץ און זי אויבערגעפאַנגען אויף דעם געוונטן און נאַרמאַכן באַרן פון אַמעריקע.

די איקישע שול, איז צוריק מיט 18-19 יאָר געבאָרן געווארן אויף דער אידישער אַמעריקאַנער גאַס, געבאָרן געווארן אויף א געוונטן באַרן, ניט ווי די אידישע שול אין פּוילן, וואָס איז אַנטשטאַנען איז א צייט פון מלחמה אויסטרייבלונגען, אויף חורבות פון הונדערטער אידישע שטעט און שטעטלאַך. איז דאָך דאָס א געוונטע דערשיינונג קגבי דער שוועסטער שול אין פּוילן, וואָס האָט געהאַט אַנדערע אומ־גינסטיקע באַדינגונגען. דאָך איז דאָס שע שול אין פּוילן געווען גלויבאַכער איי־דער די אַמעריקאַנישע. די אידישע שול אין פּוילן איז גלייך נאָך איר געבורט שוין געווען פאַרזאָרגט מיט גוטע פלעגערנס, האַרציקע איבערגעגעבענע דערציער, פריינט, משפחה, סביבה; פון איין זייט די ברייטע אידישע אַרבעטערשאַפט, און פון דער אַנדערער זייט די אַראַנזייערטע אינטעליגענץ.

אַנדערש איז אָבער געווען דאָ, אין דעם ריינן לאַנד, אין דעם "לאַנד פון מעגלאַכ־קייטן" אין דעם לאַנד פון געיעג נאָכ'ן אַפּעטיטן דאָלאַר; די אידישע אַמעריקאַ־לע אינטעליגענץ איז דאָ געווען אין א קלענלאַכער מינדערהייט. אַרומגערינגלט פון אַלע זיישן מיט שונאים, שונאים פון אינטעליגענץ, און אויך מער פון דרויסן. דער קלעריקאַליזם, דער נשמיות'דיקער, דער גראַבאַרער, דער עם־הארץ'ישער, אויף דער יאַהרהונדערטלאַנג אויף דער ווילד פאַנאַ־טישער סאָציאַל קאָסמאָפּאָליטישער, זיי אַלע האָבן זיך ווי צונויפגערעדט צו שטערן און ניט לאָזן פאַנאַנדערוואַקסן די אידישע שול.

דאָך, האָט א קליין פאַר'עקשנ'ט גרופּ־קעלע מיט לאַנגן אויסדויער געשאַפן די אידישע שול. בייקומענדיק אַלע שווערי־קייטן. ביז מען האָט דערהערט א גרוס פון אַדעם וויינט רוסלאַנד, פּוילן, פון די אייביק טייערע ווי־פרץ, יעקב דינענזאָן און א סך אַנדערע שרייבער און קולטור־טוער וועלכע האָבן דאַרטן די שול גע־בויט. דאַמאָלסט האָט זיך געשטאַרקט דער מוט, דאָס גלויבן, און צו דער עקשנות'די־קייט איז צוגעקומען נאָך א פאַר אייזער־נע רייפן פון געדולד און אמונה.

עס זיינען אונדז מער ווי איינציקע יאָר און די אידישע־וועלטלאַכע שול איז געווארן פון א חלום — א פאַקט, א ווירק־לאַכקייט אין אמת, וואָס מען קען שוין ניט פאַרלייקענען.

* * *

וואָס שטעלט מיט זיך היינט פאַר די אידישע שול אין דעם אידישן לעבן? וואָס זיינען אירע דערגרייכונגען? די אי־דישע־וועלטלאַכע שול איז היינט די אַקס אַרום וועלכער עס דרייט זיך כמעט דאָס גאַנצע נייע אידיש לעבן, מיט אַלע זיינע שאַטירונגען און אַפּשאַטונגען, ס'וואָלט היינט — דוכט זיך — קיין אידיש לעבן ניט געווען מעגלאַך, ווען ס'וואָלט קיין אידישע שול ניט געווען. מיר וואָלטן ניט געקענט דערן קיין אידישן בוך, פון אידישער פּרעסע ווען ס'וואָלט קיין אידי־שע שול ניט געווען. ס'וואָלט ניט מעגלאַך געווען צו דיידן אַנדערע דעם ניעם, פראָ־דוקטיוון לעבן צו וועלכן אונזערע ברייטע אידישע מאַסן דאַרפן איבערגיין און גייען איבער, ווען ס'וואָלט די אידישע שול ניט געווען.

נייע נעראַנקען, נייע פאַרמען, נייע אַר־ביין זיינען אַנטשטאַנען אויף דער אידי־שער נאָס, א דאַנק דער אַפּשפּאַנונג פון דער אידישער שול. שוין טאָט ריידנדיק בעט, וואָס דאָס קינד דאַרף צוגרייטן אי־בער דער אַדער יענער טעמע. היינט צו טאָג קומען צענדליקער מאַמעס דער שול־עצה זיין מיט'ן לערער, ווי אַזוי זיך נוחג צו זיין מיט'ן קינד, ווי אַזוי אים אויס־העלפן.

ווי לאַנג איז עס געווען ווען דאָס קינד האָט זיך געשעמט מיט'ן טאַטן דעם האַל־בען "גרינהאָרן", און היינט טרעפט אַ א קינד, וואָס לערנט און שטודירט דאָס אַל־טע ווי דאָס נייע אידישע לעבן, זאָל שטע־לען דעם טאַטן געוויסע פראַגעס בנוגע שלום אש"ס "שטעטל", ווייסבערג'ס "שטעטל", ווען מענדעלעס טאַקסע, ווען צייטלין, ווען קאַלאָניזאַציע ביי אידן אין רוסלאַנד און אין פּאַלעסטינע. דאָס קינד האָט באַקומען א געוויסן דרך אַרץ פאַר זיין איינענעם טאַטן, וואָס האָט ניט גע־האַט די זכיה, ווי ער, צו געבוירן ווערן אין דעם גליקלאַכן לאַנד אַמעריקע. דאָס קינד הייבט אָן קוקן מיט אַפּענע ליכטיקע אויגן אויפ'ן אונזער לעבן: אים אין אַזוי טייער דער איד אין רוסלאַנד, ווי דער איד אין פּאַלעסטינע, דער איד אין קאַנאַדע ווי אין פּוילן.

אין א סך אַנגעוויטיקטע פראַגעס אין דעם אידישן לעבן פון אויך אַפּטמאָל דאָס קינד אַן אַנטייל, ווייל פאַרענטפערן אויף זיין אופן; דאָס קינד אין שול ווייל אַפּטמאָל מיט זיינע געוואַלטע סענטן שטיצן די, אַדער יענע חילפּס אקציע, ווי מיר גרייסע טוען עס אויף דער ברייטער נאַס.

אָט דאָס זיינען אונזערע דערגרייכונגען, מיט דעם קאָנען מיר שטאָלץ זיין, דאָס איז אונזער באַזונדער פאַר אונזער שוועס־דער מי אין פראַגע, וואָס מיר האָבן אין משך פון יאָרן אויסגעגעבן פאַר דער אי־דישער שול, פאַר דער, קוק, פאַר דעם אַמעריקאַנער אידישן קינד.

וואָלטן מיר ניט געקומען מיט אונזער אידישער שול, וואָלטן די זעלבע קינדער טייל־ווייז געבליבן אין נאַנצן אַן אידישער דערציאונג, העכסטנס מיט אַן אַנגלישער "ספּיטש" אין ברכות־פון דער חפטורה, די קינדער וואָלטן אונז געבליבן פרעמד, גי־כער שונאים צו דעם נאַנצן אידישן לעבן.

וואָלט די אידישע שול ניט געווען, וואָלט ניט מעגלאַך געווען, אַז יונגע מאַ־מעס, היגע געבוירענע, דאָ דערצויגענע, זאָלן ברייגנען זיערע קינדערלאַך אין דעם אידישן קינדער נאַרטן, אַנקוקן מיט קנאה געפיל זיערע איינענע קינדער וואָס זינגען אַזוי שיין אידישע לידלאַך, און אַמאָל אויך פּרוּווען א נאָס טאַן פון'ם איינענעם קינד.

אויב דאָס אידישע קינד פון צוריק מיט א פאַר צענדליק יאָר אין דער אַלטער היים, האָט זיך געשפּייזט מיט ביטול און פאַר־אַכטונג צו דעם "נראַנז יונג", דעם שוס־טער און שניידער, קוקט היינט צו טאָג דאָס זעלבע קינד פון דער אידישער שול אומעטום מיט דרך ארץ אויף דעמה הארע־פאַשנעס מעגשן, פאַרשטייט אים און פולט אים מיט.

אויב דאָס קינד פון'ם אַלטן הדר האָט באַטראַכט דעם סאָציאַלן קעמפער פאַר א גאַלעלעטערער, פאַר א אַפּיקורס, פאַר א עשעטערער, ווערט ער איצט מיט א פאַר צענדליק יאָר שפּעטער פון דעם זעלבן קינד באַטראַכט פאַר א גרויסן העלד, פאַר א פרייהייטס קעמפער, פאַר א נביא. און דאָס קענ־דער הערט און ווערט אַנגעצונדן בעת מען הערצייט'לט אים פון א סאָציאַלן מאַרטירער, פונקט ווי דאָס פריערדיקע קינד פון'ם חדר איז געשטאַנען מיט זיין פאַנטאַזיע ביי דער עקזעקוציע פון די "עשרה הרוגי מלכות".

דאָס זיינען די דערגרייכונגען, דאָס זיי־נען די פאַרדיינסטן, דער שכר פון דער־אי־דישער שול אויף דער וועלט. אויב ס'איז נאָך ניט דערגרייכט געוואָרן די נאַנצע הונדערט פּראָצענט, אויב נאָך היינט זיי־נען ניט די קינדער אין נאַנצן דורכגענע־מען מיט פייער, התלהבות ווי מיר ווילן עס, — זיינען דאָך א סך אַנערקענונגען געמאַכט געוואָרן אין זיין נשמה, א סך אומרו פאַרוויס אין אים, אזא אומרו, וואָס איז געווען פאַר אים, געווען פאַר דער צייט, געווען פאַר א בעסערער און שענער דער וועלט.

אוי, אז מיר ריידן שוין יאָ וועגן דער אידישער שול אין שווער, אומעגלאַך פאַרבייַ צו גיין אין ניט דערמאָנען, אז אונ־זער וויניפּעגער י. ל. פּרץ שול איז איינע פון די ערשטע שולן אויף דעם אַמעריקאַ־נער קאָנטינענט און אויך כמעט די ערשטע אין דער אידישער שול וועלט.

אוי, אז מיר האַלטן שוין יאָ אין צייט פון חשבון הנפש, זאָל דער חשבון הנפש פון דער אידישער שול, וואָס מיר האָבן דאָ געפּרוּווט מאַכן, זאָל דער סך הכל, וואָס מיר האָבן אונטערגעצויגן, זאָל ער אונז גע־בען וויישערדיקן מיט אַן גלויבן צו אַרן בעטן מיט נאָך מער ענערגיע צו דעם נייעם שול יאָר. די פאַראַנגענענהייט לערנט אונז צו קוקן מיט ליכטיקע אויגן אין דער ניט ווייטער צוקונפט פון דער אידישער שול, וואָס איז אויך די צוקונפט פון דעם אַלגע־פּרוּווטן א נאָס טאַן פון'ם איינענעם קינד.

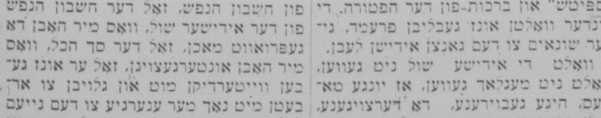

בוסטעד האנדל
אין קאנאדע
דורך קויפן
סחורות געמאכט
אין קאנאדע.
17
The touch that is modernizing thousands of dear old homes
SEAMAN-KENT HARDWOOD FLOORING

דער "טאָוטש" וואָס טוט מאָדערניזירן טויזנטער ליבע אַלטע היימען.

ווי די רומענישע פּאָליציי פייניקט אידישע יונגעלייט

פון בוקארעסט מעלדעט מען:

דער געוועזענער ווייצע־פּאַרזיצער פון רומענישן פּאַרלאַמענט, קאָזאַקליו, וועל־כער קען אויסגעצייכנט די לאַנגע אין בע־מאַראַביע, האָט געגעבן אַן אינטערוויו דער צייטונג "אַדווערול" וואָס האָט אַרויס־גערופן גרויס אינטערעס אין די פּאָליטי־שע קרייזן, די צוויי גרויסע צרות פון בע־מאַראַביע — דאָס שרעקלאַכע אַרימקייט און די שלעכטע אַדמיניסטראַציע אין פון דער איצטיקער רעגירונג ניט אויסגעהיילט געווארן, און כדי דאָס צו איבערזיכטיקן האָט ח' קאָזאַקליו דערציילט א פאַקט, איינעם פון טויזנט, ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט.

אין קליין בעסאַראַביער שטעטל, זייר־ריצא, האָט א גרופּע פון אידישער יוגנט געעפנט א ביבליאָטעק. דער סוב־אינס־פּעקטאָר פון דער בעסאַראַביער פּאָליציי האָט פאַראָרדנט די אַלע יוגנטלאַכע צו אַרעסטירן אונטער דער באַשולדיקונג פון קאָמוניזם. דער זשאַנדאַרמען שעף פון שטעטל האָט אָפּגעגעבן א באַריכט אַז די יוגנטלאַכע האָבן ניט קיין שום שייכות צו קאָמוניזם, אָבער עס האָט גאָרנישט גע־האָלפן, אַז די יוגנטלאַכע ישראל וואַטנ־בערג, מאַיר מוק, שוואַרץ און די שוועס־טער ראַזע און חנה סאַסנא זיינען אַרעס־טירט געווארן.

אין דער קישענעווער פּאָליציי — וואו־הין, מען האָט געבראַכט די יוגנטלאַכע, האָט מען זיי געשלאָגן צוויי טעג מיט צוויי נעכט, מען האָט זיי געבונדן די הענט מיט די פיס, אויפגעהויבן ביז דער סטעליע און פון דער הויף געשליידערט אַראָפּ. די אָפּעראַציע האָט געדויערט אומ־אויפהערלאַך נאָר מיט קליינע הפסקות צו באַגיסן די אומגלויקלאַכע מיט קאַלטע וואַ־סער, כדי זיי זאָלן ניט חלש'ן.

בשעת דעם באַראַריזם האָבן די קרב־נות שטאַרק געיאָמערט און געגוואַלדעוועט און כדי זייערע געשריייען זאָלן ניט דער־הערט ווערן אין דרויסן האָט איין פּאָלי־ציי קאָמיסאַר געלאָזט דעם מאָטאָר פון פּאָליציי אוטאָמאָביל, אַזוי אַז דער רעש פון אוטאָמאָביל האָט פאַרהילכט די קרעכצן פון די געפּייניקטע. נאָך דער "אויספאָרשונג" האָט מען די אַרעסטיר־טע איבערגעגעבן צום מיליטערישן געריכט, און כאָטש דער לעצטער איז שטריינג גע־נוג צו קאָמוניסטן האָט דאָך דער מיליטע־רישער פּראָקוראָר ניט געפונען קיין שאָטן פון שולד, און האָט זיי באַפרייט אַז שום געריכט, אָבער די יוגנטלאַכע זיינען אַלע קראַנק, ראַוא סאַסנא שפּייט מיט בלוט.

אָט ווי אַזוי די אַדמיניסטראַציע האַנ־דעלט אין בעסאַראַביע, האָט געענדיקט ח' קאָזאַקליו, ווען די אידישע קינדער ווילן עפענען אַן אומשולדיקע ביבליאָטעק . . .

די "מייד אין מאַניטאָבאַ" וואָך

אָנפאַנגנדיק לעצטן שבת, און ביז דעם קומענדיקן שבת, ווערט אי־בער דער גאַנצער פּראָווינץ דורכגעפירט די יערלאַכע "מייד אין מאַניטאָ־באַ" וואָך.

אין משך פון דער וואָך ווערן די הענדלער פון דער פּראָווינץ געבעטן אויסצושטעלן פּראָדוקטן געמאַכט אין מאַניטאָבאַ אין רעקאָמענדירן זיי צו זייערע קונדן, און דער ברייטער גרופּע געבעטן צו קויפן מאַניטאָבער פּראָדוקטן, דאַרפן וואו פריינ זיינען ניט העכער און קוואַליטעט ניט נידע־ריקער, ווי פון די זעלבע אימפּאָרטירטע פּראָדוקטן.

די צוקונפט פון די פריערי פראָווינצן הייינגט אין זייער א גרויסער מאָס אָפּ פון דער אַנטוויקלונג פון זייערע אינדוסטריעס. דאָס ווערט באַזונ־דערס קלאָר איצט, ווען די וויכטיקסטע אינדוסטריע אין דער ווערסט, מאַכט איצט דורך א שווערן קריזיס, ווייל זי דאַרף אָנקומען צו אַן אויסלענדישן מאַרק, וואָס איז פאַרפרייצט פון תבואה. די מערב קאַנאַ־דער אַגריקולטור קאָן זיך אַזוי שטעלן פעסט אויף די פיס בלויז דאַן, ווען זי וועט זיין געזיכערט מיט א לאָקאַלן מאַרק פאַר אירע פּראָדוקטן, — דאָס הייסט, ווען עס וועט דאָ אויסזואַקסן א גרויסע אינדוסטריעלע באַפעלקע־רונג.

פאַר'ן לעצטן צענדליק יאָרן האָט מאַניטאָבאַ געמאַכט גרויסע שריט פאָראויס אויפ'ן געביט פון אינדוסטריאַליזאַציע. ביי היינטיקן טאָג ווערן שוין דאָ פּראָדוצירט ביי א טויזנט פאַרשיידענע אַרטיקלען פון שווערע מאַ־שינען ביז פאַרשיידענע קליינטיקיימען פאַר'ן טעגלאַכן געברויך.

די דאָזיקע פאַרשיידנאַרטיקייט פון אַרטיקלען איז בכלל ניט ערגער אין קוואַליטעט אין ניט העכער אין פּרייז, ווי וועלכע ס'איז אימפּאָרטירטע אַרטיקלען פון באַטערפענדיקן כאַראַקטער. אפט טרעפן זיי איבער די אימ־פּאָרטירטע דערמיט, וואָס זיי זיינען ספּעציעל צוגעפּאַסט צום לאָקאַלן געד־שמאַק און צו לאָקאַלע קלימאַטישע און אַנדערע באַדינגונגען.

די "וואָך" ווערט אויסגענוצט צו באַקאַנען די מאַניטאָבער בירגער מיט אָט דער פאַרשיידנאַרטיקייט פון אַרטיקלען וואָס ווערן פּראָדוצירט ביי אונז אויפ'ן אָרט, וואָס גיט אַרבעטס מעגלאַכקייטן דאָ צו צענדליקע טויזנטער אַרבעטער, און וואָס שאַפט א געזונטן באַזיס פאַר דער, ווייטער־דיקער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פון דער פּראָווינץ.

אין פון די אייגנוואוינער פון מאַניטאָבאַ און די שכנות'דיקע פּראָ־ווינצן ווערט דערוואַרט, אַז זיי זאָלן באַקענען זיך מיט אָט די פּראָדוקטן און זיי זאָלן קויפן זיי פאַר זייער געבריוך ניט אָפּ אין משך ון דער וואָך, נאָר א גאַנץ יאָר. העלפנדיק זיך אַליין דורך העלפן דעם וואיקס און דער אַנט־וויקלונג פון די היגע אינדוסטריעס.

"פיש סטאָרס"

דער ענגלישער אויסדרוק "פיש סטאָרס", מיינט גוזמא'דיקע מעשיות, וועלכע מע זאָגט געמען מער ווי מיט א קערנדל זאַלץ. ע רגעמט זיך קאָנ־מיק דערפון, וואָס די וואָס פאַנגען פיש פאַר סאָפּערט האָבן אָפּט ריב צו דערציילן גוזמא'דיקע געשיכטעס וועגן די גרויס פון די פיש וואָס זיי איז געלונגען צו כאַפּן אויף זייערע וועגנטקעס.

מיט אַזעלכע "פיש מעשיות" וועט זיין רייך די אַמעריקאַנער קאָנ־גרעסיאָנעלע אויספאָרשונג וועגן קאָמוניסטישע אַקטיוויטעטן אין אַמעריי־קע. דורכגעפירט אונטער דער פּאַרזיצערשאַפט פון קאָנגרעסמאַן האַמילטאָן פיש, — א סימבאָלישער נאָמען . . .

די גאַנצע אויספאָרשונג פון די קאָמוניסטישע טעטיקייטן אין אַמע־ריקע איז קיין אויסגעבראָזענע איי ניט ווערט. ווייל דער גאַנצער אַמעריקאַ־נער קאָמוניזם איז ניט ווערט פיל מער. די רעגירונג און די געזעצגעבער באַ־נוצן זיך בלויז מיט דעם קאָמוניסטישן ענין און כלאָזן אים פאַנאַנדער. ווייל דאָס איז א גוטער מיטל אָפּצוצאָגן די אויפמערקזאַמקייט פון'ם עולם פון זיי־ער אייגענער הילפלאָזיקייט און אומטעטיקייט אין באַקעמפן די שווערע עקאָנאָמישע לאַגע אין לאַנד. און אַנווענדן די אייגן פינ'ם עולם אויף אימעץ אַנדערש.

די גרעסטע "פיש סטאָרי" אין דאָ די מעשה מיט די סאָוועטישע וויינ־ספּעקולאַציעס אויף דעם שיקאַגער מאַרק. מען וויל דעם פאַרמער איינשמ־עסן, אַז זיינע צרות נעמען זיך דערפון. וואָס די סאָוועט רעגירונג האָט ספּע־קולירט אויפ'ן מאַרק מיט'ן צוויקן דעם מאַרק. אין ערגסטן פאַל האָבן סאָוועטישע אַגענטן פאַרקויפט "קרין" אויפ'ן שיקאַגער מאַרק וואָ־סערע זיבן מיליאָן בושל וויינ (ווי די אויספאָרשונג צייגט). און דאָס איז דאָך ניט מער ווי א טראָפּן אינ'ם ים פון ספּעקולאַציעס אויפ'ן וויינ מאַרק, און דאָס קאָן דעם מאַרק ניט מער באַזוירקן, ווי א דין שפּעקעלע אינ'ם ראָד פון א מאַדערנעם הויך־קראַפטיקן לאָקאָמאָטיוו קאָן באַזוירקן זיין גאַנג.

איינער פון די חויפּט עדות ביי דער פיש קאָמיסיע איז א געוויסער דעלגאַס, געוועזענער וויצע־פּרעזידענט פון "אַמטאָרג", וועלכער האָט רעזיג־נירט און איצט אַרויס סודות פון'ם "אַמטאָרג", ווי בעסעדאָוסקי האָט אַרויסגענעמען סודות פון דער סאָוועטישער דיפּלאָמאַטיע.

אָבער אַזעלכע עדות זיינען, נאַטירלאַך, זייער וויניק באַגלויבט. זיי זיינען נאַטירלאַך־ווייז געגיגט שטאַרק מנגס צו זיין אין זייערע דערציי־לונגען, כדי צו באַרעכטיקן זייער פאַרדאַס. אַזעלכע מענשן, וואָס דינען יאָרן לאַנג דער סאָוועט רעגירונג און דערנאָך דערציילן זיי פאַר דער וועלט וועגן אירע פאַרדעכטיקע מעשים, צו וועלכע זיי אַליין זיינען געווען דירעקטע אָדער אומדירעקטע שותפים, זיינען ניט מער באַגלויבט, ווי די פיש־פאַנגער וואָס דערציילן זייערע נאַמאַריעזע "פיש־סטאָרס" . . .

"שווערע אַרבעט" און אַרבעטסלאָזיקייט

"שווערע אַרבעט, און א סך פון דעם סאָרט", — איז א מיטל רעקאָ־מענדירט קעגן דער איצטיקער שווערער עקאָנאָמישער לאַגע. פון א באַ־קאַנטן קאַנאַדער באַנקיר, אין אַן אינטערוויו.

מיר פאַרשטייען, אַז דער איצטיקער קריזיס איז א פּויער יוצא ניט דערפון, וואָס מענשן האָבן אָנגעהויבן פויקן זיך צו אַרבעטן, נאָר פאַרקערט, דערפון, וואָס מענשן וואָס ווילן אַרבעטן קאָנען קיין אַרבעט ניט קריגן.

מיר דאַרפן דערפאַר אויסטייטשן דעם פּראָמינענטן באַנקירס עצה אַזוי: דער קריזיס וועט זיך אויפהערן דאַן, ווען אָט די הונדערט מיט פּופּציק טויזנט אַרבעטסלאָזע אין קאַנאַדע וועלן קריגן "שווערע אַרבעט, און א סך פון דעם סאָרט". די פראַגע פאַרבלייבט דאָך אָב